

УДК 378.4(477.53)»1991/2009»

Б.В. Год, О.П. Єрмак, П.В. Киридон

ПОЛТАВСЬКИЙ ПЕДУНІВЕРСИТЕТ НА ЗЛАМІ СТОЛІТЬ: НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

(Закінчення)

У статті з'ясовується стан науково-дослідницької роботи в одному з найстаріших педвишів України в період від 1991 по 2009 рік, коли заклад отримав високий статус — Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка.

Ключові слова: незалежність України, освіта, педагогічний інститут, педагогічний університет, наука, науково-дослідницька робота

Одним із основних принципів побудови навчального процесу у вищому закладі освіти є поєднання викладацької й наукової діяльності кафедр та викладачів. Наука завжди була і є пріоритетним напрямом діяльності, стихією життя для професорів, доцентів, асистентів, аспірантів, магістрантів і багатьох студентів. Попри всі економічні труднощі, вони знаходять можливість для реалізації своїх наукових задумів та ідей.

Відповідальними за стан наукових досліджень у Полтавському педуніверситеті в роки незалежності були проректори з наукової роботи професори В.Є. Лобурець, А.М. Бойко, доцент Є.І. Тягло. У 2005-2011 роках наукову роботу в ПДПУ очолювала компетентна, віддана цій справі людина — доктор фізико-математичних наук, професор В.І. Лагно. Він закінчив у 1978 році фізико-математичний факультет ПДП, аспірантуру в Київському державному педагогічному інституті та докторантуру в Інституті математики НАН України. Захистив кандидатську, а згодом докторську дисертацію з проблем групового аналізу диференціальних рівнянь. Під його керівництвом значно активізувалась науково-дослідна та інноваційна діяльність, робота молодих учених, студентська наука, була запроваджена рейтингове оцінювання наукових здобутків кафедр і кожного викладача зокрема.

Виконання наукових досліджень забезпечується на основі діяльності 38 кафедр університету, 14 наукових шкіл, 8 комплексних держбюджетних науково-дослідницьких тем, студентського наукового товариства, ради молодих учених.

В університеті успішно функціонують такі наукові школи, які очолюють доктори наук, професори: 1) «Молекулярної акустики» (О.П. Руденко); 2) «Гуманізація педагогічної взаємодії учнів і вчителів у навчальних закладах України (А.М. Бойко); 3) «Вітчизняний культурно-історичний досвід у процесі формування громадянського суспільства в Україні» (П.А. Кравченко); 4) «Історія релігій, церкви та їх взаємодія із державою в Україні» (В.О. Пашенко); 5) «Традиції та новаторство в літературі» (О.М. Ніколенко); 6) «Актуальні проблеми вивчення зарубіжної літератури ХІХ століття» (В.І. Мацапура); 7) «Саморегуляція як основа успішної педагогічної діяльності» (М.В. Гриньова); 8) «Формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя»

(Н.М. Тарасевич); 9) «Використання ренесансного досвіду організації освіти і виховання у вітчизняній педагогічній практиці» (Б.В. Год); 10) «Семантична і формально-граматична структура речення» (М.І. Степаненко); 11) «Становлення нової економіки як глобальний процес» (Л.І. Яковенко); 12) «Психологія багатовимірної особистості» (В.Ф. Моргун); 13) «Мовні індикатори функцій стереотипних висловлювань» (Н.Ф. Баландіна); 14) «Новітні дослідження терміносистеми» (В.К. Зернова) [4, с. 8-11].

Фундаментальністю досліджень відзначається наукова школа молекулярної акустики, засновником якої є доктор фізико-математичних наук, професор, дійсний член Академії наук вищої школи України, Заслужений діяч науки й техніки України, завідувач кафедри загальної фізики О.П. Руденко. У 1995 році при кафедрі було відкрито проблемну лабораторію молекулярної акустики та аспірантуру зі спеціальності «теплофізика і молекулярна фізика».

Науковці школи зараз ведуть роботи з теми «Комплексні дослідження фізичних властивостей рідин, аналіз акустичних спектрів цілого ряду рідких гомогенних і гетерогенних систем, опис молекулярних механізмів релаксаційних процесів за допомогою квазіхімічних моделей». Результати роботи дають можливість проникнути в глибину біологічних речовин, вивчати природу міжмолекулярних сил, структуру молекул, зв'язок поширення ультразвукових хвиль з термодинамічними параметрами і параметрами речовини (густиною, в'язкістю, адіабатичною та ізотермічною стисливістю), поряд із самостійним науковим інтересом, дають вихід у практику. Нова ультразвукова методика дозволяє діагностувати розвиток ранніх післяопераційних ускладнень за 1-2 доби до й після клінічних проявів. Практичне значення одержаних результатів визначається фундаментальністю дослідження реологічних та акустичних властивостей сироватки крові. Одержані результати поглинання ультразвуку в крові хворого дають лікарю право на призначення протиракової терапії. Соціальний ефект дослідження — це боротьба за збереження людського життя. Опрацювання цієї теми має й іншу сторону: до досліджень сироватки крові хворих у лабораторії молекулярної акустики залучаються студенти та аспіранти. Після проведення експериментів з реології й акустики вони потім виконують курсові, дипломні, магістерські роботи, кандидатські дисертації. Під науковим керівництвом О.П. Руденка захищено 6 кандидатських дисертацій.

Професором, доктором педагогічних наук, членом-кореспондентом АПН України, Заслуженим діячем науки і техніки, завідувачкою кафедри педагогіки А.М. Бойко створена й успішно функціонує понад 20 років наукова система «Гуманізація педагогічної взаємодії учнів і вчителів у навчальних закладах України», у контексті якої здійснюється значна науково-педагогічна робота: під її керівництвом підготовлено і захищено 20 кандидатських та докторських дисертацій з проблем теорії й історії педагогіки. Педагогічні кадри для вищої освіти, котрі пройшли її наукову школу, успішно працюють професорами, доцентами, завідувачами кафедр у вищих навчальних закладах і державними службовцями, серед них — Б.В. Год, Н.М. Манжелій, Н.Ю. Дем'яненко, П.Г. Шемет. Досвід її наукової школи у 1996 році узагальнено Міністерством освіти і науки, активно впроваджується у практику інших навчальних закладів. За особистий вагомий внесок у розв'язання проблем гуманізації системи освіти в Україні

А.М. Бойко у 1997 році нагороджена дипломом і премією Міжнародного освітнього фонду імені Ярослава Мудрого [5].

Важливою формою підвищення теоретичного рівня науковців, обміну досвідом дослідної роботи є постійно діючі кафедральні наукові семінари. На кафедрі загального і слов'янського мовознавства та журналістики щомісяця відбуваються засідання відкритого наукового семінару «Мовні індикатори функцій стереотипних висловлювань» під керівництвом професора Н.Ф. Баландіної для аспірантів та пошукачів як ПДПУ, так і Інституту економіки й права, Інституту післядипломної педагогічної освіти імені М.В. Остроградського. На кафедрі англійської філології працює науковий семінар «Нове в лінгвістиці та методиці викладання іноземної мови» для викладачів кафедри. Керує роботою семінару доцент Т.В. Луньова.

При кафедрі педагогічної майстерності діють два постійні відкриті семінари:

1. «Педагогічна майстерність керівника творчого дитячого колективу у вихованні духовно зорієнтованої особистості» (науковий керівник — професор М.В. Гриньова). Учасниками семінару є викладачі, аспіранти, магістранти кафедри педагогічної майстерності, працівники відділу культури і дозвілля Полтавського міськвиконкому, педагоги Малої академії мистецтв, керівники дитячих творчих колективів освітніх та позашкільних закладів Полтавщини. Основними напрямками й формами роботи семінару є виступи з науковими повідомленнями, обговорення проблем використання театральної педагогіки у професійному самовихованні вчителя, проведення спільних майстер-класів, презентація творчих доробок педагогів, спільне проведення науково-практичних конференцій та педагогічно-мистецьких акцій.

2. «Педагогічна майстерність керівника навчального закладу» (науковий керівник — професор М.В. Гриньова) функціонує в складі викладачів і аспірантів кафедри педагогічної майстерності, директорів полтавських загальноосвітніх шкіл №5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 23, 26, 30, 32. Основними напрямками роботи стали дослідження методологічних засад цільового управління навчальним закладом, осмислення філософських і соціально-психологічних чинників формування сучасної системи педагогічного менеджменту, розроблення моделі ефективного менеджера освіти, структурних моделей управління навчальним закладом, конструктивних механізмів управлінської діяльності сучасного керівника навчального закладу.

На кафедрі математичного аналізу та інформатики постійно діє науковий семінар «Теоретико-груповий аналіз рівнянь математичної фізики». Керівник — професор В.І. Лагно. Учасниками семінару є викладачі й лаборанти кафедри. Також у його роботі беруть участь науковці з інших ВНЗ Полтави (ПУСКУ, ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка) та Інституту математики НАН України. Кафедра біології людини і тварин щорічно проводить науковий семінар «Орнітофауна Полтавщини» під керівництвом доцента М.В. Слюсаря.

Завідувач кафедри хімії та методики викладання хімії професор Н.І. Шиян — науковий керівник спеціальної дослідницької групи вчителів хімії Полтавської області, яка працює над проблемою «Методичний супровід профільного навчання хімії в сучасній школі» й творчої групи вчителів хімії Полтави, що вивчають проблему «Результативність елективного профільного навчання хімії в загальноосвітній школі».

У Полтавському педуніверситеті протягом багатьох років ведеться робота над держбюджетними науково-дослідницькими темами. У 2008 році виконувалося 8 фундаментальних тем, над якими працювало 50 дослідників [3, с. 5]. До керівництва робіт над госпдогвірною тематикою залучаються провідні науковці вишу — професори О.П. Руденко, А.М. Бойко, Н.Ф. Баландіна, О.М. Ніколенко, В.О. Пашенко, Л.І. Яковенко, Н.М. Тарасевич, доцент Н.О. Смоляр. Так, під керівництвом Н.М. Тарасевич розробляється тема «Дослідження терміносистеми педагогічної майстерності майбутнього вчителя». Робота за змістом, підходами і результатом не має аналогів, бо розв'язує важливі завдання — досить повно охоплює термінологічний контекст педагогічної майстерності, включаючи заданий сенс з інших дисциплін; науково точно пояснює їх значення та варіанти використання різними авторами. У результаті роботи опубліковано 2 навчальних посібники. Терміни у посібниках для зручності користування розмішуються не лише за принципом абетки, а й за ключовими словами, згідно з чим складені терміни перераховуються за найважливішим словом. Представлення в посібниках відповідників термінів англійською та російською мовами сприяє входженню вітчизняної педагогічної науки у європейський контекст.

Про високий рівень наукових досліджень університету свідчить той факт, що всі 8 поданих наукових проектів пройшли конкурсний відбір Міністерства освіти і науки й отримали високі оцінки. До виконання наукових досліджень у рамках науково-дослідницького сектора залучаються студенти, магістранти, аспіранти, докторанти. В рамках тем вони виконують курсові, дипломні, магістерські, дисертаційні дослідження. Лише протягом 2006-2009 років викладачі, що працюють над госпрозрахунковою тематикою, захистили одну докторську та 13 кандидатських дисертацій.

Крім того, результати досліджень відображені у монографіях, підручниках, навчальних і навчально-методичних посібниках, публікаціях у наукових виданнях. Так, у 2008 році в рамках виконання держбюджетних наукових досліджень було опубліковано 158 різних публікацій, серед них 3 монографії, 3 підручники, 5 посібників.

Рік у рік збільшується фінансування науково-дослідницьких робіт. У 2008 році на це було виділено 307 тис. грн. (для порівняння: у 2006 році — 188 тис., у 2007 році — 251 тис.) І все ж рівень фінансування залишається недостатнім. Це не дозволяє повною мірою оплатити наукову діяльність магістрантів і студентів. Більшість керівників тем працює фактично на громадських засадах (без оплати праці) [1; 2; 3; 4].

Виконання завдань багаторівневої підготовки педагогічних кадрів викладачі університетських кафедр поєднують із науковою роботою у відповідних галузях знань. Викладачі ПДПУ в межах робочого часу розробляють 49 наукових проблем.

Високим рівнем наукових досліджень відзначається зокрема фізико-математичний факультет (декан — доцент Ю.Д. Москаленко). Заснований у далекому 1919 році, факультет має славу історію, створену невтомною працею викладачів, студентів, випускників. Наукові традиції на факультеті започаткували такі відомі вчені-педагоги: В.С. Воропай, О.А. Победоносцев, Д.М. Мазуренко, М.С. Ярошенко, В.П. Березовський, М.Ф. Гур'єв. Основу професорсько-викладацького складу кафедр фізико-математичного факультету становлять

випускники, які бережуть і продовжують усе краще, що було створене попередніми поколіннями. Рівень роботи висококваліфікованих науковців, докторів наук, професорів В.І. Лагна, О.П. Руденка, Л.І. Яковенко, В.С. Жученка, О.С. Мельниченка є орієнтиром для професорсько-викладацького складу факультету.

Науковці чотирьох кафедр фізико-математичного факультету: математики (завідувач — професор В.І. Лагно), математичного аналізу й інформатики (завідувач — доцент Ю.Д. Москаленко), загальної фізики (завідувач — професор О.П. Руденко) і політекономії (завідувач — професор Л.І. Яковенко) успішно розробляють такі теми: 1) «Наближені та аналітичні методи розв'язування математичних задач»; 2) «Теоретико-алгебраїчні методи дослідження і розв'язування диференціальних рівнянь математичної та теоретичної фізики»; 3) «Дослідження фізико-хімічних властивостей бінарних систем у конденсованому стані»; 4) «Використання інформаційних технологій у навчальному процесі»; 5) «Структурно-інформаційні характеристики діяльності вчителя математики»; 6) «Конструювання технологій навчання фізики»; 7) «Соціальні, економічні та політичні трансформації сучасного українського суспільства». Відмінну результативність у дослідженні вказаних тем показують доценти В.О. Марченко, О.А. Москаленко, Е.Б. Яворський, О.П. Губанов, Т.М. Барболіна, С.Г. Куликовський, О.В. Сасенко.

Із гуманітарних факультетів високим науковим потенціалом відзначається історичний факультет (декани: з 1990 по 1997 роки — доцент П.А. Кравченко, в 1997 — 2002 роках — доцент Б.В. Год і з 2002 року — професор П.А. Кравченко). Визнаним у наукових колах країни дослідником є керівник істфаку доктор філософських наук П.А. Кравченко. Випускник Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка, він у 1980 році отримав призначення на роботу до Полтавського педуніверситету. Пройшов всі щаблі викладацької ієрархії від асистента до професора, є автором 320 наукових праць, очолює кафедру філософії, редагує науковий часопис «Філософські обрії».

На п'ятьох кафедрах факультету: історії України (завідувачі — доцент А.М. Киридон, професор В.О. Пашенко, з 2009 року — професор Ю.А. Волошин), всесвітньої історії та методики викладання історії (завідувачі — доцент М.В. Бака, професор В.Є. Лобурець, з 2000 року — професор Б.В. Год), географії та краєзнавства (завідувач — доцент Л.П. Булава), філософії (завідувач — професор П.А. Кравченко), правознавства (завідувачі — доценти Г.В. Лаврик, Г.В. Терела, з 2007 року — доцент Т.В. Нагорна) нараховується із 46 штатних працівників докторів наук, професорів — 4, кандидатів наук, доцентів — 23, старших викладачів, кандидатів наук — 3. Отже, із штатних викладачів, що забезпечують навчально-виховний процес і наукову роботу на факультеті 65% мають наукові ступені й вчені звання. У роки незалежності докторами наук на факультеті стали Ю.В. Волошин, Б.В. Год, А.М. Киридон, П.А. Кравченко, С.В. Куцепал, В.О. Пашенко. То ж не дивно, що на факультеті готуються серйозні монографічні дослідження. Так, на кафедрі історії України лише в 2008 році в результаті роботи над кафедральними темами було видано колективну монографію «Історія комсомолу Полтавщини» (співавтор — доцент О.П. Єрмак) та авторські монографії старшого викладача О.В. Коваленко «Глиняні люльки XVII —

XVIII століття (за матеріалами Полтавщини)» і доцента Р.А. Сітарчука «Адвентисти сьомого дня в українських землях у складі Російської імперії».

Зразком наполегливості у науковій роботі для своїх колег по кафедрі всесвітньої історії та методики викладання історії є її завідувач професор Б.В. Год. Захистивши в 2005 році докторську дисертацію «Ідеї всебічного й гармонійного виховання особистості в епоху європейського Відродження (кінець XIV — початок XVII століть)» та видавши в 2008 році ґрунтовну монографію «Європейське Відродження: історія, політика, педагогічна думка (нариси)», він багато зусиль докладає до того, щоб інші викладачі кафедри мали можливість публікувати результати своїх наукових досліджень. За його ініціативою в науковому збірнику «Історична пам'ять» введено рубрику «Питання зарубіжної історії». Викладачі кафедри вже п'ятий раз поспіль проводять Всеукраїнський науково-практичний семінар «Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх викладання» з обов'язковою публікацією збірника матеріалів семінару.

Кадровий науковий потенціал факультету вагомо поповнила С.В. Куцепал, котра в 2005 році захистила докторську дисертацію «Онтологія в сучасній французькій філософії». Внаслідок реалізації науково-дослідницького проекту «Культурно-історична детермінація розвитку в процесі формування громадянського суспільства в Україні», викладачі кафедри філософії опублікували десятки статей у різних журналах та збірниках [1].

Одним із основних показників ефективності наукової роботи професорсько-викладацького складу є випуск друкованої продукції. За радянських часів, коли педінститут фактично не мав своїх наукових збірників, журналів публікація свого наукового доробку в республіканських фахових виданнях для більшості викладачів була складною проблемою.

Але в умовах незалежності, незважаючи на всі економічні негаразди в країні, цю проблему вдалося практично розв'язати.

1993 року було відновлено видання «Наукових записок Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка» за серіями «Педагогічні науки», «Філологічні науки», «Екологія. Біологічні науки». Пізніше до них додалися «Вісник Полтавського педінституту», «Витоки педагогічної майстерності». З 1998 року виходять науковий часопис «Історична пам'ять», науково-теоретичний часопис «Філософські обрії», науково-публіцистичний, художньо-літературний альманах «Рідний край». Усі вони мають відповідну ліцензію ВАК Міністерства освіти і науки України, як фахові видання.

1997 року ректорат створив новий структурний підрозділ: видавничий відділ, реорганізований згодом в інформаційно-видавничий центр. Тож, таким чином, удалося збільшити кількість наукових публікацій викладачів інституту, щорічний показник яких становив 750-1000 назв загальним обсягом 500-700 друкованих аркушів (в останнє десятиріччя — близько 1500 і 1000 відповідно на рік). Нині у центрі здійснюється підготовка макетів книг, брошур, збірників за допомогою спеціалізованих програм. Комплексно розробляється художній дизайн графічних зображень (обкладинки, вставки, ілюстрації) й технічний дизайн — розміщення і підготовки матеріалів до друку, розподіл на кольори. Необхідно відзначити відмінну роботу в організації додрукарських процесів керівника видавничого центру О.М. Болюх. Варто зазначити, що сьогодні видавничі процеси в

університеті піднято від рівня оперативної поліграфії — копір та ризограф — до рівня типографії — впроваджено офсетний друк [5].

З року в рік збільшується кількість наукової продукції викладачів ПДПУ. В 2008 році було ними опубліковано 2790 наукових і науково-методичних праць загальним обсягом 3651,5 друкованого аркуша [3, с. 3]. За обсягом публікацій перше місце належить кафедрі педагогічної майстерності, наступні місця у рейтингу посідають кафедри соціальної та корекційної педагогіки, української мови, хімії й методики викладання хімії, природничих і математичних дисциплін. Серед виданих у 2008 році наукових праць 14 монографій та 549 статей у фахових виданнях. Зокрема, своєю актуальністю і високим науково-теоретичним рівнем відзначаються монографії В.П. Титаренко «Українська народна вишивка у творах полтавських майстринь», М.І. Степаненка «Історія, граматики, поезика українського слова», В.Я. Ревегука «Полтавщина у перший рік Української революції», Б.В. Годя «Європейське Відродження: історія, політика, педагогічна думка», О.М. Байрак, Н.О. Стецюк «Конспект флори Полтавщини. Вищі судинні рослини», О.А. Ємець, Т.М. Барболіна «Комбинаторная оптимизация на размещении».

Одним з основних напрямів наукової роботи викладачів ПДПУ є створення підручників та навчальних посібників. У 2008 році лише з грифом «рекомендовано Міністерством освіти і науки України» вийшло з друку 20 підручників та посібників для вищої й середньої загальноосвітніх шкіл. З опублікованих слід відзначити навчальний посібник доцента В.П. Титаренко «Основи сільського господарства. Практикум», підручник професора О.М. Ніколенко «Зарубіжна література. 8 клас», навчальний посібник для аспірантів, студентів, учителів професора П.А. Кравченка і доцента І.І. Діптан «Українське козацтво: соціально-історичний нарис (у двох частинах)». Автори останнього посібника були удостоєні премії Полтавської міськради імені Самійла Величка [5].

Кафедра географії та краєзнавства ПДПУ — єдина в Україні, викладачі якої є авторами чи співавторами всіх підручників з географії для учнів з п'ятого по восьмий клас (дослідження проводяться з 1998 року). Підручники є результатом наукових і прикладних досліджень з теорії й методики навчання географії у рамках кафедральної теми «Безперервна географічна освіта в Україні». Ці підручники з грифом МОН є призером конкурсів, які щорічно проводить МОН та Академія педагогічних наук України. За результатами конкурсів через гранти МОН здійснюється фінансування, доопрацювання й видання підручників. Тільки у 2008 році вийшли з друку два підручники завідувача кафедри доцента Л.М. Булави «Фізична географія України» для 8-го класу і другий — для учнів, які поглиблено вивчають географію за програмою допрофільного навчання.

Під керівництвом професора Н.Ф. Баландіної колектив кафедри загального і слов'янського мовознавства та журналістики ось уже протягом п'яти років наполегливо працює над створенням підручників з російської мови для загальноосвітньої школи з українською мовою навчання. Вже видані й користуються великим попитом серед учнів і вчителів підручники для 5, 6, 7, 8 та 9 класів. Усі вони рекомендовані МОН України. Створення підручників тісно пов'язане з розробленням методики викладання російської мови за обумовленості мовленнєвої діяльності заздалегідь визначеною тематикою навчальних текстів і

ситуацій, що дає змогу ефективно реалізувати головну — соціокультурну й стратегічну (діяльнісну) лінії освіти. Відповідно до цієї мети викладачі кафедри розробляють методики викладання мови за такими напрямками: методика діалогічного мовлення (доцент К.В. Дегтярьова), методика монологічного мовлення (доцент С.О. Лебеденко), реалізація стратегічної та соціокультурної лінії у викладанні російської мови (професор Н.Ф. Баландіна), проблеми мовного етикету, культури мовлення (доцент Л.М. Корнева). Викладачі кафедри тісно співпрацюють із учителями шкіл міста Полтави, проводять майстер-класи з упровадження комунікативної методики навчання.

Учені Полтавського педуніверситету здійснюють наукове співробітництво із закордонними організаціями. У вересні 1991 року в Полтаві відбулася установча конференція Міжнародної Макаренківської асоціації. Саме Полтавський педагогічний університет, у стінах якого навчався всесвітньо відомий педагог А.С. Макаренко і який має давні традиції збереження і дослідження його творчості, став ініціатором об'єднання вчених-макаренкознавців із різних країн Європи, Азії, Америки. Ця подія визначила перехід від тривалої конфронтації між макаренкознавцями Сходу і Заходу до пошуку шляхів співробітництва.

На ідею створення асоціації активно відгукнулися і допомогли реальною участю у її організації провідні вчені з 13 країн світу. 1996 року на базі Полтавського педінституту відкрилася також Міжнародна Макаренківська лабораторія, що й зараз успішно координує дослідницькі зусилля макаренкознавців низки країн, щорічно організовує Макаренківські конференції. Зараз Міжнародну Макаренківську асоціацію очолює професор Т. Коробльова (місто Москва), а Всеукраїнську — професор М.І. Степаненко. Учений секретар асоціації — доцент А.В. Ткаченко [5].

Вісімнадцять років діяльності асоціації допомогли у головному — зусиллями міжнародної спільноти спадщина А.С. Макаренка позбавляється штампів і поверхового сприймання, на зміну ідеологічній експлуатації тем «комуністичне виховання», «виховання радянського колективу» приходять розуміння загальнолюдських цінностей досвіду українського педагога. Окреслюється тенденція до більш глибокого осмислення його спадщини в широкому історико-культурному аспекті.

На початку 1990-их років педінститут уступив до Міжнародної асоціації сприяння педагогічній освіті. Науковці ПДПУ співпрацюють із кількома закордонними університетами. В основному це ВНЗ Росії (10 університетів), Білорусії (2 університети), але з урахуванням сучасної тенденції Європейської освітньої інтеграції та входження України до Болонського процесу активізується і співпраця із вишами Європи. Це чотири університети Німеччини, три — Швеції й по одному Великобританії, США, Канади, Іспанії, Швеції й Чехії. Найбільш плідно в цьому напрямі діють кафедри педагогічної майстерності, філологічних дисциплін, загального та слов'янського мовознавства, зарубіжної літератури, психології, іноземних мов, англійської філології. Так, кафедра психології (завідувач — професор В.Ф. Моргун) підтримує творчі зв'язки з Марбурзьким університетом (Німеччина) — спільне розроблення деяких біографічних та науково-практичних аспектів макаренкознавства у рамках Міжнародної Макаренківської асоціації; з Південно-Західним університетом Неофіта Рильські (місто Благоевград, Болгарія) — наукова проблема самосвідомості особистості

вчителя; з Московським державним педагогічним університетом імені Н.К. Крупської — наукове опрацювання підготовки майбутніх педагогів.

Міжнародне наукове співробітництво на кафедрі математичного аналізу та інформатики проводиться викладачами в індивідуальній формі. Так, професор В.І. Лагно співпрацює з професорами П. Басарабом — хорватом (Університет міста Лінчопінг, Швеція) та Ф. Гунгаром (Технічний університет міста Стамбул, Туреччина). Асистент цієї ж кафедри Ю.С. Матвієнко уклав особисті угоди з корпорацією Siemens (Німеччина) на керування розробленням мультимедійної презентації на задану тему і з корпорацією Oracle (США) на підготовку сайтів навчального призначення.

Співробітництво з вітчизняними науковими установами системи НАН та АПН України відбувається через виконання спільних проектів. Так, доценти кафедри біології людини і тварин М.В. Слюсар та В.М. Закалюжний співпрацюють з Інститутом зоології НАН України. Кафедра української мови підтримує наукові зв'язки з такими установами: Інститут мовознавства імені О.О. Потебні НАН України, Інститут української мови НАН України. На базі ПДПУ функціонує координаційна регіональна рада «Грамматика української мови»; професор М.І. Степаненко є членом Правописної комісії при Інституті української мови НАН України й Інституті мовознавства.

Важливою формою наукового співробітництва є проведення конференцій, семінарів, симпозіумів. Якщо на межі 1980-1990-их років у педінституті відбувалось щорічно 10-15 конференцій, переважно регіонального рівня, то у 2008 році було проведено 56 таких заходів, із них 9 — міжнародних, 20 — усеукраїнських, 27 — обласних, регіональних і міжвишівських [3, с. 14]. Серед них слід відзначити наукові форуми, проведені спільно з установами НАН та АПН України й міжнародними науковими організаціями:

- Міжнародна науково-практична конференція «Спадщина А.С. Макаренка та педагогічні пріоритети сучасності»;
- Міжнародна науково-практична конференція науковців із залученням студентського природоохоронного руху «Методика викладання природничих дисциплін у вищій школі»;
- Міжнародна наукова конференція, присвячена 200-річчю від дня народження М.В. Гоголя;
- Всеукраїнський науково-практичний семінар «Упровадження ідей А.С. Макаренка в управлінні навчальними закладами»;
- III Всеукраїнська науково-практична конференція «Професійна підготовка вчителя музичного мистецтва: від традицій до інновацій (з нагоди 25-річчя кафедри музики)»;
- Всеукраїнська науково-практична конференція «Філософсько-освітні та мистецькі проблеми культурології України XXI століття»;
- Всеукраїнський науково-практичний семінар «Вища освіта».

У березні 2009 року в ПДПУ було проведено два заходи, які вирізнялися своєю актуальністю і представництвом:

- Міжнародна наукова конференція «Микола Гоголь: витоки творчості»;
- Міжнародна науково-практична конференція «Спадщина видатних педагогів Полтавщини в міжнародному освітньому просторі».

У педуніверситеті дбають і про підготовку гідного поповнення науковців, значну увагу приділяють роботі з молодими вченими. Сьогодні у виші працюють 164 викладачі віком до 35 років, що становить 39% від усього професорсько-викладацького складу університету. З них має наукові ступені 41 особа, тобто менше від третини загальної кількості молодих учених. Виш зацікавлений у тому, аби ця категорія найшвидше була залучена до активної науково-дослідницької роботи [7].

В університеті діє рада молодих учених (голови — доцент кафедри політекономії С.М. Приходько, а з 2008 року — доцент кафедри соціальної та корекційної педагогіки З.В. Резніченко). Її робота спрямована на підвищення ефективності наукової діяльності молодих учених у плані виконання й захисту дисертаційних досліджень.

Молоді вчені беруть активну участь у роботі наукових та науково-практичних конференцій, публікуються у різних зарубіжних фахових виданнях. Щороку ними захищається 7-10 кандидатських дисертацій, публікується 150-180 статей у наукових виданнях.

Низка молодих учених мають високі результати наукової та інноваційної діяльності. За здобутки у науковій творчості доцент кафедри зарубіжної літератури Т.В. Кушнірова і завідувач кафедри правознавства доцент Т.В. Нагорна отримують стипендію Кабінету Міністрів України для молодих учених. А 12 молодим ученим надаються зарубіжні та вітчизняні гранти і стипендії для проведення різних видів наукової й інноваційної діяльності. Серед них — завідувач кафедри англійської філології Т.В. Луньова, доцент кафедри зарубіжної літератури М.О. Зуєнко, старший викладач кафедри романо-германської філології О.В. Григоренко, асистенти цієї ж кафедри О.Б. Кирильчук, О.О. П'ятак, Б.В. Стороха, старший викладач кафедри хімії та методики викладання С.В. Пустовіт, асистент кафедри загального і слов'янського мовознавства та журналістики А.П. Безноса.

Однією з важливих та необхідних складових підготовки висококваліфікованих фахівців у вищій школі є науково-дослідницька робота студентів (НДРС). Без перебільшення можна стверджувати, що через неї пройшли майже всі відомі вчені, професура, вчителі вищої кваліфікації середньої школи зі званнями «Заслужений учитель», «Вчитель-методист».

У Полтавському педінституті свого вищого рівня організація НДРС досягла у другій половині 1960-их — першій половині 1980-их років. А потім, у зв'язку з кризою політичної й економічної ситуації в країні, почалася стихійна руйнація системи НДРС, яка продовжувалася і в 1990-их роках. Припинило свою діяльність Студентське наукове товариство (СНТ), створене замість нього в 1995 році виявилось малоефективним. Традиції діяльності студентських самоврядних організацій наукового профілю на той час продовжували зберігати деякі факультети (зокрема, природничий, історичний, філологічний). Та поступово виникла «висхідна течія», що вилілась в утворенні загальноуніверситетського СНТ.

У жовтні 2006 року було створено організаційно-робочу групу для проведення установчих зборів СНТ, нею було розроблено статут та основні напрями діяльності товариства. 17 листопада 2006 року її було доповнено і затверджено.

Два представники СНТ наказом ректора введено до складу вченої ради педуніверситету [2, с. 52].

Керівним органом СНТ є рада товариства. Її очолив студент Ю. Кращенко, а з 2008 року — Н. Яремака. Кожне факультетське відділення СНТ репрезентоване в складі Ради двома студентами. Засідання є відкритими, кожен бажаючий студент чи викладач може долучитися до обговорення рішень.

Вектор розвитку СНТ спрямований на утвердження пріоритетних загальнонаукових і гуманістичних цінностей у студентському середовищі. СНТ утворилося та діє на засадах добровільності, спільності інтересів, рівноправності, взаємоповаги її членів, самоврядування й гласності.

Головними завданнями СНТ є:

- створення умов для виявлення кожним студентом своїх науково-дослідницьких і пошукових здібностей та обдарувань;
- формування у студентів навичок науково-організаційної та педагогічної діяльності;
- підготовка резерву кадрів для викладацької й наукової роботи в майбутньому;
- розвиток усіх форм НДРС;
- вивчення та популяризація позитивного досвіду НДРС;
- участь у розповсюдженні праць студентів і молодих учених;
- організація та проведення наукових конференцій, симпозіумів, семінарів тощо;
- залучення студентів молодших курсів до науково-дослідницької роботи;
- співпраця з науковими гуртками, творчими групами при кафедрах факультетів;
- підтримка зв'язків з громадськими організаціями, установами та культурно-просвітницькими центрами;
- здійснення видавничої діяльності;
- представництво та захист інтересів членів СНТ, організаторів і учасників НДРС;
- робота з учнями загальноосвітніх навчальних закладів, учнями — членами Малої академії наук України.

Товариство виступило організатором інтелектуальних змагань «Брейн-ринг» (грудень 2006 року) між командами всіх факультетів університету й науково-практичної конференції (листопад 2006 року), що відбулася на базі історичного факультету. СНТ бере участь у підготовці науково-популярно-розважальної програми природничого спрямування «Яблуко Ньютона», яка виходить на обласному державному радіо. Щороку записується і випускається в ефір 30-40 повідомлень, розповідей та історій [2, с. 53].

Товариство ініціювало видання загальноуніверситетської студентської газети «Вік-NO». Створено її редакційну колегію, котра складається з представників ради СНТ, студентського бюро естетичного виховання та профспілкового комітету. Газета виходить раз на місяць. На Web-сайті університету СНТ розмістило власну сторінку, де відображаються основні напрями його діяльності, обговорюються актуальні питання студентського життя.

Товариство тісно співпрацює з міською студентською радою при виконавчому комітеті Полтавської міської ради, молодіжним парламентом Полтавщини, самоврядними студентськими організаціями вищих навчальних закладів міста.

Науково-дослідницька робота студентів в основному здійснюється за двома напрямками:

- робота, що є складовою навчального процесу;
- робота, яка виконується в позааудиторний час.

Студенти всіх факультетів вивчають курс «Основи наукових досліджень», а в процесі оволодіння фаховими дисциплінами вони виконують творчі завдання наукового спрямування. Успішна реалізація під керівництвом викладачів-керівників поставлених завдань стає передумовою виконання кваліфікаційних (курсних, дипломних, магістерських) робіт, написання наукових статей, підготовки повідомлень на конференції різного рівня.

Ефективною формою науково-дослідницької роботи студентів є їх участь у діяльності проблемних груп, наукових гуртків та творчих лабораторій. Сьогодні у ПДПУ працюють 299 проблемних груп і наукових гуртків, які охоплюють 2052 студенти, що становить 40% від загальної кількості студентів денної форми навчання. Вагому частку в організації студентської наукової діяльності відіграють творчі лабораторії, котрих у виші нараховується вісім [4, с. 48].

Цікаву форму роботи зі студентами, які мають високий рівень навчальних досягнень у галузі педагогіки, з метою залучення їх до наукової творчості запровадила з 2007/2008 навчального року кафедра педагогіки. Це наукове об'єднання обдарованої студентської молоді. У зв'язку зі створенням такого об'єднання впроваджуються інноваційні форми роботи з цим контингентом студентів. Серед них пріоритетними є: 1) захист педагогічних проектів; 2) виставка матеріалів дослідницької роботи; 3) проведення майстер-класів; 4) написання та обговорення наукових розвідок з наступним обговоренням членами гуртка; 5) засідання в музеях Г.Г. Ващенко, В.Г. Короленка, А.С. Макаренка. Поряд з цим використовуються творчі форми роботи, такі, як рецензування наукових збірників, залучення до розроблення методичних проблем, зустріч з провідними вченими, найкращими освітянами регіону.

У ПДПУ традиційно на всіх факультетах проводяться олімпіади з фахових дисциплін. Так, у грудні 2007 року — березні 2008 року в першому турі Всеукраїнської олімпіади взяли участь 940 студентів, 44 з них були рекомендовані для участі в другому турі Всеукраїнської олімпіади.

У 2008 році в ПДПУ було проведено 20 студентських наукових та науково-практичних конференцій, з яких конференцій унесено у перелік МОН України.

Всього в роботі цих та інших конференцій узяли участь 600 студентів, показавши високу ерудицію, розуміння проблем і значні наукові здобутки. За результатами наукових досліджень ними було опубліковано 1146 статей та повідомлень.

Активну участь студенти ПДПУ беруть і в різних конкурсах наукових робіт. Так, у першому етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з природничих, технічних і гуманітарних наук у 2008 році взяли участь 80 студентів, за результатами конкурсу було відібрано 38 робіт для участі у другому етапі Всеукраїнського конкурсу. На підставі рішень галузевих комісій (наказ МОН

України №872 від 23 вересня 2008 року) лауреатами конкурсу від ПДПУ стали 12 студентів [6].

Зразково науково-дослідницька робота студентів поставлена на історичному факультеті педуніверситету. Вона в основному зосереджується навколо проблемних наукових груп студентів. При п'ятьох кафедрах факультету — історії України, всесвітньої історії та методики викладання історії, географії та краєзнавства, філософії, правознавства — їх налічується 25, з кількістю 307 студентів. Ці проблемні групи очолюють професори Ю.В. Волошин, Б.В. Год, П.А. Кравченко, С.В. Куцепал, доценти Л.Л. Бабенко, Т.П. Демиденко, І.І. Діптан, П.В. Киридон та багато інших.

При потребі керівництво роботою студентів-дослідників історичного факультету здійснюють також провідні спеціалісти з інших наукових закладів Полтави. Так, протягом кількох років директор Центру охорони і дослідження пам'яток археології управління культури Полтавської облдержадміністрації кандидат історичних наук О.Б. Супруненко, до речі, випускник історичного факультету ПДПУ, на громадських засадах керує написанням студентських наукових робіт з археології. Декілька його підопічних із числа колишніх студентів-істориків уже захистили кандидатські дисертації й працюють у вищезгаданому Центрі.

Кожна кафедра є осередком наукової роботи студентів та магістрантів і забезпечує реалізацію пошукових інтересів науковців-початківців. Частина студентів співпрацюють з викладачами при розробленні кафедральних тем наукових досліджень. Зокрема, під керівництвом професора Ю.В. Волошина 20 студентів-третьокурсників ведуть збір матеріалів у рамках проекту з усної історії про деколективізацію села в Україні в умовах незалежності.

26 квітня 1998 року 14 студентів зробили повідомлення з актуальних проблем історії краю на I науковій студентській конференції історичного факультету, присвяченої 825-річчю міста Полтави. Передмову до збірника матеріалів конференції, в якій з'ясувалась коротка історія студентської науково-дослідницької роботи на факультеті, підготували завідувач кафедри всесвітньої історії професор В.Є. Лобурець, декан історичного факультету доцент Б.В. Год і завідувач кафедри спеціальних історичних дисциплін і географії доцент О.П. Єрмак. Відтоді проведення таких конференцій на історичному факультеті є доброю традицією. Всього вийшло з друку 12 випусків матеріалів конференцій. Їх беззмінно редагує заступник декана з наукової роботи О.П. Єрмак.

За дванадцять років понад 400 студентів і магістрантів опублікували в збірниках матеріалів конференцій свій перший творчий доробок. Саме з цих конференцій розпочався шлях у велику науку для багатьох випускників, які згодом вступили до аспірантури, захистили дисертації й тепер самі є наставниками творчої молоді.

Студенти і магістранти історичного факультету гідно представляють Полтавський педуніверситет на всеукраїнських конкурсах та олімпіадах. Так, на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт з історії імені Ковалевських, що відбувся у березні 2008 року, студент-випускник В. Нагорний за ґрунтовне дослідження в галузі історії України «Юридична природа українсько-московського договору 1654 р.: до історіографії проблеми» став переможцем конкурсу, отримав диплом I ступеня. Диплом I ступеня на Всеукраїнському

конкурсі студентських наукових робіт з історії одержав студент V курсу Я. Блоха. А магістрантка С. Шульга у квітні 2009 року посіла перше місце на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт з історії за дослідження «Полтавське губернське земство як прогресивний чинник соціально-економічного розвитку Полтавщини».

На історичному факультеті кілька років діє СНТ, яке протягом 2007-2009 років очолював О. Лук'яненко. Останнім часом СНТ значно врізноманітніло форми своєї діяльності. Так, у серпні й жовтні 2008 року за участю студентів А. Єрмолаєвої та О. Лук'яненка було проведено черговий Всеукраїнський науково-практичний семінар-тренінг «Молодь і правова освіта» у місті Києві з правом редагування посібника матеріалів з правового виховання учнів і студентів. У грудні того ж року О. Лук'яненко брав участь у редагуванні методичного посібника з правового виховання молоді, підготовленого відповідно до програм Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України.

Студентське наукове товариство історичного факультету активно співпрацює з Всеукраїнською молодіжною організацією «Молодь проти корупції», Асоціацією молодих донорів України, які допомагають в організації заходів на рівні педуніверситету й у розширенні сфери діяльності товариства. Співпраця з СНТ та кафедрами інших факультетів здійснюється залежно від організації відповідних міжфакультетських заходів. Наприклад, зустріч з головним редактором всеукраїнського часопису «Берегиня» Я. Скуратівським у квітні 2009 року відбулася за участю викладачів кафедр історії України, культурології, журналістики та української мови, а також студентських наукових товариств історичного і філологічного факультетів.

На історичному факультеті діє чітка система залучення здібної молоді до активної творчої роботи, ще починаючи з учнівської парти. Професори Ю.В. Волошин, Б.В. Год, доценти Л.Л. Бабенко, Л.М. Булава, П.Я. Гавриш, Т.П. Демиденко, О.П. Єрмак, Р.А. Сітарчук, старші викладачі Б.М.Бездітько, В.О. Рибачук беруть активну участь у проведенні обласного туру учнівських олімпіад з історії, археології, етнографії, географії, краєзнавства, права, ведуть активну роботу в системі Малої академії наук, у міських та районних навчально-дослідницьких центрах учнівської молоді. Викладачі всіх кафедр постійно здійснюють консультації для вчителів-керівників учнівських науково-дослідницьких робіт із міст Полтави, Зінькова, Карлівки, Комсомольська, Кременчука, Лубен, вони ж очолюють секції при проведенні міського та обласного турів конкурсу МАН, предметних олімпіад, безпосередньо є науковими керівниками і консультантами учнівських науково-дослідницьких робіт.

Учні-призери обласних і всеукраїнських турів, конкурсів та олімпіад з історії, географії, краєзнавства на пільгових умовах потім вступають на історичний факультет ПДПУ, де їм створюються всі умови для подальшого розвитку творчих здібностей. Типовий приклад цього є завідувач кафедри правознавства доцент Т.В. Нагорна. Дванадцять років тому вона здобула першість на обласному турі конкурсу МАН учнівських науково-дослідницьких робіт, стала студенткою історичного факультету, членом СНТ, потім аспіранткою, а в 2007 році успішно захистила кандидатську дисертацію.

Важливу роботу із залучення талановитої молоді до науково-дослідницької роботи відіграє юнацький університет краєзнавства, що ось уже п'ять років діє

при Полтавському педуніверситеті. Спочатку це був краєзнавчий гурток учнів загальноосвітньої школи №21 міста Полтави, яким керував доцент Полтавського педуніверситету ветеран праці П.Я. Михайлик. У 2004 році гурток розширився до статусу міського, а потім обласного університету краєзнавства (ректор — доцент П.В. Киридон, проректор П.Я. Михайлик). Університет регулярно проводить заняття зі своїми слухачами, а це в основному старшокласники, вихованці Малої академії наук. Під керівництвом викладачів університету слухачі збирають краєзнавчий, переважно унікальний, матеріал про наших земляків-науковців, винахідників, воєначальників, митців, спортсменів, відомих не лише на Полтавщині та в Україні, а й у всьому світі. На основі цього матеріалу вже видано близько 100 книжечок, які надходять до універсальної наукової обласної бібліотеки, шкільних бібліотек. Чимало випускників юнацького університету стали студентами історичного та інших факультетів ПДПУ [5].

В умовах незалежності України Полтавський педуніверситет напрацював значні здобутки, але не спиняється на досягнутому. Постійно зростає науковий рівень професорсько-викладацького складу, здійснюється диференціація навчально-виховного процесу, його техналізація й комп'ютеризація, оновлюється та розширюється науково-методична і матеріально-технічна база, що мають забезпечити готовність майбутнього спеціаліста до роботи в умовах вибору власної педагогічної позиції, альтернативних підручників, інноваційних технологій, нового змісту та форм навчання.

Список використаної літератури

1. Наукова та науково-технічна діяльність Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка у 2006 році. — Полтава: ПДПУ, 2007. — 68 с.
2. Наукова та науково-технічна діяльність Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка у 2007 році. — Полтава: ПДПУ, 2008. — 80 с.
3. Наукова та науково-технічна діяльність Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка у 2008 році. — Полтава: ПДПУ, 2009. — 59 с.
4. Наукова та науково-технічна діяльність Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка у 2009 році. — Полтава: ПДПУ, 2010. — 79 с.
5. Протокол №1 засідання вченої ради Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка від 31 серпня 1998 року.
6. Протокол №1 засідання вченої ради Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка від 27 серпня 1999 року.
7. Протокол №1 засідання вченої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка від 31 серпня 2010 року.

Б.В. Год, А.П. Ермак, П.В. Киридон

ПОЛТАВСКИЙ ПЕДУНИВЕРСИТЕТ НА ИЗЛОМЕ СТОЛЕТИЙ: НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

В статье рассматривается состояние научно-исследовательской работы в одном из старейших педвузов Украины в период с 1991 по 2009 год, когда заведение получило высокий статус — Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко.

Ключевые слова: *независимость Украины, образование, пединститут, педагогический университет, наука, научно-исследовательская работа.*

B.V. God, O.P. Ermak, P.V. Kyrydon

**POLTAVA PEDAGOGICAL INSTITUTE AT THE TURN OF
CENTURIES: ACADEMIC AND RESEARCH ACTIVITIES
(The Final Part)**

The article highlights the level of academic and research work in one of the oldest pedagogical higher educational establishments in Ukraine from 1991 to 2009, when it got a high status of Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko.

Keywords: *independence of Ukraine, education, pedagogical institute, pedagogical university, science, academic and research work.*

Надійшла до редакції 20 березня 2012 року